

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นิยามความหมายและศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่ตายแล้วในประเทศไทย 2) ศึกษาตัวแปรที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อการตายของแหล่งท่องเที่ยว และ 3) รื้อฟื้นแหล่งท่องเที่ยวที่ตายแล้ว ด้วยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมประกอบการพัฒนาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยชุมชน (Community-based research: CBR) ให้มีความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัย นักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัย และคนในชุมชน ในฐานะนักวิจัยชาวบ้าน รูปแบบการศึกษาเน้นภาคปฏิบัติการ (Social action) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) ที่ออกแบบให้การมีส่วนร่วมมีอยู่ในทุกขั้นตอนของกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมสำคัญที่เป็นการทำแผนชุมชนใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C) เป็นแกนของกระบวนการกิจกรรมการวิจัย ประกอบด้วย 10 กิจกรรม แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะการคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษา ระยะการสำรวจทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ระยะการรื้อฟื้นแหล่งท่องเที่ยว สุดท้ายคือระยะคืนข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากผลวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) แหล่งท่องเที่ยวที่ตายแล้ว มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเคยเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและทำรายได้ให้กับชุมชนต่อมากลับไม่มีนักท่องเที่ยวและไม่มีรายได้ที่ได้มาจากการท่องเที่ยวหรือมีน้อย ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ตายแล้วนี้ หมู่บ้านบ่อสร้างเป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่กรณีศึกษาและสามารถเป็นตัวแทนประชากรในการวิจัยนี้ได้เป็นอย่างดี 2) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านบ่อสร้างซบเซาจนถึงระดับที่ตายแล้วทางการท่องเที่ยว มี 4 ปัจจัย ได้แก่ เอกลักษณะหรือจุดขายในการท่องเที่ยว การสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ ปัญหาการท่องเที่ยวหมู่บ้านบ่อสร้างพิจารณาได้ว่า สามารถรื้อฟื้นและพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้ ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาร่วมกับกลยุทธ์การพัฒนาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม 3) ผลสำเร็จของการรื้อฟื้นหมู่บ้านบ่อสร้างอยู่ในระดับกลาง ที่พบจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การพัฒนาถึงความสำเร็จที่ยั่งยืนต้องอาศัยความต่อเนื่อง ความใส่ใจ และการบริหารความร่วมมือกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ใจความสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านด้วยการมีส่วนร่วมขนานคู่กับการพัฒนาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เลือกใช้เครื่องมือที่ทรงพลัง อย่าง “การสื่อสาร” เทคนิคและกระบวนการนี้เป็นมรดกทางความรู้ที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างมีค่ามากกว่าผลสำเร็จการรื้อฟื้นธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งไม่ยั่งยืน

คำสำคัญ: แหล่งท่องเที่ยวที่ตายแล้ว การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม บ่อสร้าง